

De betekenis van bomen en hagen in het landbouwbedrijf

Natuurlijk boeren met bo

Rudolf Steiner

We zouden ook, omdat de aarde in de loop van de tijd door allerlei klimatologische en kosmische invloeden verandert, de moed moeten hebben om, zodra we merken dat de vegetatie verschaalt, niet alleen allerlei experimenten te doen op de akkers en voor de akkers, maar het bosoppervlak in de omgeving iets uit te breiden. En zodra we merken dat de planten woeke- ren en slecht zaad zetten, zouden we er juist toe over moeten gaan om in het bos stukken weg te halen.

Landbouwcursus, 7^e voordracht

men en struiken

Opgegroeid tussen heggen en hoogstammen langs de Maas bij Itteren werden vogels in het kleinschalig landschap de passie van Louis Dolmans. In 1992 kwam hij met zijn vrouw Corrie op een oud boerderijtje aan de Waal in Bommel terecht. Het was liefde op het eerste gezicht: hallehuis uit 1800, erf en weilje van 0,5 ha, oude riviertak voor de deur, hoofdstroom iets verderop, steenuiltje zonnend in een perenboom, kolossale lemoenappel, onmiddellijk herkenbare geuren van appels. Hij was weer thuis. In deze omgeving begon hij in 2010 als **natuurboer**. Tekst en foto's | Louis Dolmans

Doomik Natuurakkers kozen we bewust als naam. Ons boeren gaat met door-dachte inschakeling van de natuur ge-paard: een gelukzalige ontdekkingsreis, waaraan wat ons betreft nooit een eind zal komen. Ons areaal bestaat uit akker-land, floraranden, heggen, bomen, over-hoekjes, een natuurleslokaal, weiland, bosjes en wielen, alles vrijwel direct naast de deur.

Goud in handen

Dit jaar krijgen we er een forse oude boomgaard bij met ongeveer 400 bo-men, waaraan meer dan 20 jaar niets is gedaan. Het is daar een ondoordring-baar geheel van vooral vlieren, bramen en brandnetels. Zonder een kapmes is er geen doorkomen aan. Naast imposante peren- en appelbomen zetten op diverse plekken aftakelende en dode bomen de toon, maar het geheel laat met glanzend gebladerte en fruit vooral gezondheid zien. Aan die indruk valt niet te ontkom-men.

De natuur doet hier wat ze overal doet in onze klimaatzone, namelijk bos ma-ken. Wij voelen dat ze ons vraagt hier vooral niet te zwaar in te grijpen en bij-voorbeeld de bomen een oude dag te gunnen en als ze dood zijn op hun plek te laten of in ieder geval niet van het perceel te verwijderen. Dan blijven ook al die vogels en insecten in de buurt en daar vaart alles wel bij.

Hoe zou het zijn om rondom dode bo-

men vlierbessen te oogsten of bramen, of bottels van klimrozen? Zou teelt van stoer fruit, gecombineerd met bessen, meerjarige groente en kruiden rendabel te maken zijn? Zouden we hier een eldo-rado kunnen creëren? Wij hebben daar geen twijfel over en gaan het gewoon doen.

Eenvoudig notenbomen

De essentie van natuurlijke landbouw is dat de boer slim gebruik maakt van de kracht van de natuur en dus ook altijd aan bomen denkt. Zijn activiteiten leve-ren hem dan én meer ecologisch profijt op, bijvoorbeeld een hogere kwaliteit van de bodem én economisch profijt. Hij kan er met zijn gezin van leven. Daar zit de basale gedachte achter dat de natuur gratis is en tegen de natuur inwerken in-spanning vergt, geld kost en negatieve effecten voor de omgeving kan hebben. Wie van de omvorming van een boom-gaard terugschrikt, kan aan de een-voudige combinatie van notenbomen en graanteelt denken. De eerste 35 van deze bomen zijn vorig jaar bij ons geplant en dit jaar verdubbelen we dit aantal.

Je hoeft aan notenbomen vrijwel niets te doen. Na verloop van tijd kan worden geogost en het hout kan na veertig jaar tegen een aantrekkelijke prijs de markt op. Zet tussen de notenbomen hazelaars of frambozen en bessen en je hebt een gezond verdienmodel . De ecologische

Vogelbescherming

Doomik Natuurakkers is gestart met 15 ha. akkerland en kreeg als doel terugkeer en bescherming van ak-kervogels, te bereiken door aanleg en beheer van graanakkers, akkerranden en heggen, in combinatie met andere landschapselementen. Het akkervogelgebied is in 2014 uitgebreid tot 32 ha. In 2015 is daar 70 ha. bijge-komen, waarvan 50 weiland, 5 akker en 15 natuur. In dit gebied staat wei-devogelbescherming centraal. Van het begin af aan heeft het produceren van gezond voedsel, af te zetten op lokale markten, op gelijke voet gestaan met een aantal natuurdoelen. Daarnaast is toegankelijkheid voor publiek een functie van *Doomik Natuurakkers*, evenals het aanwakkeren van belang-stelling voor natuurlijke landbouw.

winst wordt vooral geleverd door de bladeren en de beworteling van de bomen. Bovendien ontwikkel je sieraden voor het oog. Naast onze notenakker hebben we in een rand nog 25 hoogstamfruitbomen geplant.

Multifunctionele heggen

De vrijwel kale vlakte die we bij onze start aantreffen hebben we in de loop der jaren aangekleed met brede krui-

denrijke akkerranden, met daarop 6 kilometer aan heggen, waardoor iedere akker naast een bloemrijke rand een houtachtige omzoming kreeg. We kozen voor autochtone struiken, zoals Meidoorn, Sleedoorn, Gelderse roos, Kornoelje, Hondсроos en Wegedoorn, in een mengeling die het gehele jaar voedsel voor vogels en insecten oplevert. Tussen de struiken plantten we ook hier en daar bomen, zoals de Wilde appel, de Wilde peer en de Mispel. Sommige heggen laten we uitgroeien tot struweel, andere houden we kort en weer andere vlechten we van tijd tot tijd. Ook dit gebeurt op een doordachte manier. Hetzelfde geldt voor de doorkijkjes die we maken ten behoeve van de landschapsbeleving. Alleen al door er te zijn, leveren heggen een onbetaalbare bijdrage aan niet alleen de landbouw maar ook aan de belevingswaarde van de omgeving. Ze verhogen de biodiversiteit, leveren luwte op, voorkomen erosie, slaan CO₂ op, bevorderen de bestuiving van het gewas, dragen bij aan natuurlijke gewasbescherming en verhogen de bodemkwaliteit. En dat is nog lang niet alles. Hoe kan het dan dat er vanaf ongeveer 1960 alleen al in Nederland 250.000 kilometer van deze nuttige elementen verdwenen is? De beantwoording van deze vraag laat ik aan de lezer over, maar niet zonder de aanbeveling Steiners zevende voordracht van de Landbouwcursus te lezen.

Niets doen

Niets doen is hét middel om te ontdekken wat de natuur doet. Volgens oude wijsheid staat distels trekken gelijk aan distels stekken en is distels maaien distels zaaien. Waar we in de bloemenranden distels gewoon lieten staan, zagen we ze vanzelf verdwijnen en op de akkers veranderde hun aanwezigheid van plaatselijk overweldigend, naar nauwelijks nog hinderlijk. Maar er is meer. Door gewoon onze ogen te gebruiken leerden we ze als nuttige en mooie planten te zien, die talrijke insecten voeden, waaronder vlin-ders en bijen. We lazen dat ze een sterke concurrent hebben aan klaver. Zouden ze ook de structuur van de bodem verbeteren?

Hoe hoog een heg kan worden ontdek je alleen maar als je hem on-gehinderd laat doorgroeien. Als je wilt weten hoe snel gras dominant wordt in een akkerrand of in welk tempo zich daar bos gaat ontwik-kelen en welke struiken daarbij de eerste zijn, moet je afzien van het gebruikelijke jaarlijkse maaien en afvoeren. Dan kom je ook tot het inzicht dat verwijderen van de kruidenlaag tot voedselschaarste voor vogels leidt en ga je de vraag stellen wat dit kaal maken eigenlijk voor het insectenleven betekent en dus ook voor de akkers. Wie weet

dat eigenlijk precies?

Kortom, een natuurboer kan veel leren van niets doen. Dat lijkt ge-makkelijker dan het is. Behalve een scherp waarnemingsvermogen, leergierigheid en intuïtie is er ook een beetje durf voor nodig en ver-trouwen dat de natuur alles gratis herstelt.

De natuur beloont

Behalve met gezonde oude graan-rassen en lupine, waarvan bijvoor-beeld brood en bier wordt gemaakt, beloont de natuur ons met een veel-heid aan vogels, insecten en wilde planten, waaronder steeds meer bedreigde soorten van de Rode lijst. Dit jaar genoten we speciaal van de Zwarte emmer, de Naaldenkervel en de Akkerboterbloem.

Vanaf 2016 voelen we dat er een bepaalde evenwichtigheid op het land begint te ontstaan, rust in de begroeiing. Dat het landschap in zo korte tijd totaal van gedaante wis-selde, heeft ons aangenaam ver-rast. Maar vooral de heggen, de bomen en de bodem hebben hun geheimen nog lang niet prijs gege-ven. Hoe de natuur ons op langere termijn gaat belonen weten we nog niet. Er valt voor ons dagelijks veel te leren, waaraan we plezier bele-ven, maar waarbij ons evenzeer be-scheidenheid past. 🍷

